

fontos tudománytörténeti gyűjteménnyel van dolgunk.

Bár nyilvánvaló, hogy az életrajzok a disszertációk szerves részeként latin nyelven íródtak, talán szerencsésebb lett volna, ha a könyvben felsorolt orvosok és más személyek eredeti nevét használja a fordító, és nem a diplomán szereplő hivatalos latint. Így érezhető lett volna a diplomát szerzők nemzetiségi háttére is, amely még érdekesebbé tehetné volna a könyv böngészését. Jó példa erre az a könyvben szereplő Ebhardt Georgius Sigismundus, aki, mint az később ki is derül, német anya gyermekeként látta meg a napvilágot Sopronban, a mindennapokban használt neve valószínűleg Georg Sigismund Ebhardt volt.

E szépséghiba szembetűnő. Ettől függetlenül értékes könyvet jelentetett meg a zebegényi Borda Antikvárium. A külalak, a kötés, a papír, a tipográfia már első kézbe vételkor elárulja, hogy ez bizony ismét egy könyvészeti csemege. Megszokottan szép, igényes Borda-kiadvány.

TULOK PÉTER

*(Szerkesztette Dörnyei Sándor,
fordította Magyar László András,
Borda Antikvárium, Zebegény, 2006,
190 oldal, 6000 Ft)*

BENCZE GÉZA:

Váci út, a magyar gépipar főutcája

Egy ipartörténeti adattárát úgy képzel el az ember fia, mint egy belső kiadványt: széthulló, írógéppel írt A4-es lapokkal, amelyeket minden olvasó a sarkán saját kezűleg láttat. Ezzel szemben dr. Bencze Géza muzeológusnak, az Országos Műszaki Múzeum főigazgató-helyettesének könyve igazi, könyvforma könyv, keménytáblás, igényes kiállítású, szinte felkínálja magát az olvasásra. S valóban, eljött az idő, hogy a magyar kultúra hívei ipartörténeti adattárakat is lapozgassanak, a magyar ipartörténet ugyanis a legemberibb történetek: sikerek, kudarcok, nemzeti büszkeség és ügyetlenségek, alkotókedv és előrevívó újítások tárháza. S lassan politikai felhangoktól mentesen illenék beszélnünk termelésről, munkásságról, kulturális munkásmozgalomról, Budapest egész arculatát megváltoztató életmódról és tevékenységekről is.

A könyv a Váci útról szól, amelyről a mai olvasónak egy díszletszerű üzletközpont, vagy az idősebbeknek Hidas Antal mozgalmi dala juthat eszébe, amelyben Vörös Csepel vezet harckunk, s „a Váci út felel neki”. A bölcsész talán Berda József külön alakját is felidézi, a tánczene kedvelői pedig a szomorú kán baktató Vámosi Jánost, aki a környéken járja macskaköves útját,

s csak néha pihen meg egy neonlámpa alatt.

De a magyar nagyiparból mi maradt? A könyv szerint, amely a Váci út egykori ipari vállalkozásait hátszámáról hátszámra, rendkívül adatgazdag módon mutatja be, szinte semmi. Egyetlen cég működik ma már a magyar ipar egykori szívében: a Láng Gépgyár jogutódjaként, s minden bizonnyal egy külföldi cég fiókjaként.

S bizony, ha magyar iparról szólnunk, alaposan le kell küzdenünk előítéleteinket, mert a magyar nagyipar éppenséggel nem a magyar szocializmus torzszüleménye volt. Kétségtelen tény, hogy az államosítások, a tervutasításos gazdaság sem törte meg egészen a magyar ipar sikerét, a megváltozott körülmények között újabb eredményekre volt képes, a derék munkásigazgatók mellett lassan kinevelődött egy egészen profi vezetői réteg, s viszonylagos megbecsültség mellett alkottak tovább a zseniszámba menő magyar mérnökök. A vég talán így sem volt elkerülhető, de a kezdet még tanulságosabb. Az ipar a polgárosodó, kapitalista Magyarországon vált presztízságazzá, s csak a közelmúltban, a rendszerváltáskor sikerült aprópénzre váltanunk. A magyar ipar ma már jobbára torzó, a „gyönyörű gyár” (Térey János) viszont még így, romjaiban is emlékeztet az egymást vonzó-taszító, a pusztulásban összefonódó régi világok hazánkat formáló sikereire.

Bencze Géza könyve egy izgalmas bevezető tanulmánnyal kezdődik, amely a magyar ipar szinte a semmiből történő felemelkedését mutatja be. A legérdekesebb kor alighanem a monarchiáé, hiszen a gyárjellegű gépi nagyipar az 1840-es években még szinte nem létezik, az 1870-es években már világszerte jelentőségű hazai gyártmányaink vannak, 1896-ban pedig országsszerte 34 000 munkás dolgozik a gépiparban, amely a honfoglalás ezeréves évfordulóját beragyogó ünnepségek egyik fő haszonélvezője lesz.

A könyv gerincét alkotó adattár kuriózumokról sem mentes anyagát képek egészítik ki: szemet gyönyörködtetően monumentális nagycsarnokok és műhelyek fotói az 1920-as és 50-es évekből, árjegyzékek, hirdetmények, életképek, megannyi korfeszítő morzsálék. Néhány sikeres termék is, például a bumfordi „Budapest” gőzfecskendő 1877-ből.

A könyv választ ad arra is, miért és hogyan lett a Váci út a magyar gépipari centrum. Érdemes nyomozni, s közben sétálni egyet az – esetenként macskaköves – úton, a Kézi Jéggépgyártó Rt-től a Wolf-ramlápágyáig, megannyi szellemvállalat emléke között. Isten veletek, ti kormos, vén Gyáarak!

KÉPES GÁBOR

*(Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, Budapest, 2006,
152 oldal, ármejjelölés nélkül)*